

Dilemman kring fritidslärares uppdrag i skolan

Av: Beata Kudela & Kourosh Safinia

Handledare: Katarina Mattsson

Södertörns högskola | Interkulturell lärarutbildning mot fritidshem 180 hp
Fritidspedagogiskt område
Självständigt arbete 15 hp
Vårterminen 2016

SÖDERTÖRNS HÖGSKOLA | STOCKHOLM
sh.se

Dilemmas round assignments of recreational teachers at school

Abstract

Our aim with this essay is to examine the challenges that recreation teachers faces at their workplaces. We especially focus which cause difficulties for the implementation of recreation teacher's assignments. We hope to highlight the difficulties and factors which act as a barrier to recreation teachers. The questions that we are trying to answer are: what perceptions in their daily work recreation teachers shave of their mission? What challenges do recreation teachers experience in the implementation of their mission? What solutions and aids do recreation teachers use to meet these challenges?

We will use a qualitative method in our essay. Data collection includes interviews with four recreation teachers in three different schools. The empirical material will be analyzed and interpreted from a socio- cultural perspective and by means of other research in this area. The result shows that recreation teachers are experiencing challenges but are trying to carry out their mission through a variety of methods in order to provide children with basic care.

Keyword: *teacher in leisure- time centre, professional role, assignment, cooperation*

Sammanfattning

Syftet med detta examensarbete är att studera hur fritidslärarna bemöter eventuella utmaningar och hinder i sitt dagliga arbete i skolan respektive fritidshemmet. Vi undersöker hur fyra fritidslärare i tre olika skolor uppfattar sitt uppdrag och hur deras arbetsuppgifter ser ut under skoltiden. Genom det empiriska materialet i form av fyra intervjuer har vi kommit fram till att fritidslärarna har olika uppfattningar om förhållande till samverkan mellan skolan och fritidshemmet. Undersökningen visar att fritidslärarnas sätt att samarbeta med lärare och skolan skiljer sig åt i de tre olika skolorna. Resultatet visar att fritidslärare trots att de upplever svårigheter och hinder försöker utföra sitt uppdrag genom olika metoder för att ge barn en grundläggande omsorg. De intervjuade fritidslärarna är eniga om att fritidslärarnas involverande i skolans undervisning ibland hindrar dem att genomföra sitt uppdrag som fritidslärare. Trots att fritidslärarna möter en rad svårigheter i sitt arbete har de ett positivt förhållningssätt till sin yrkesidentitet. De har med hjälp av sina teoretiska kunskaper lyckats skapa en bra relation till lärare och skolläda och göra ett bra arbete med de resurser som finns tillgängliga för dem.

Nyckelord: *fritidslärare, yrkesroll, uppdrag, samverkan, dilemma*

Förord

Vi är två blivande fritidslärare som har skrivit detta examensarbete. Vi har tillsammans skrivit B- uppsats så vi har bestämt oss att fortsätta samarbeta och skriva även självständigt arbetet tillsammans. Detta examensarbete innebär för oss en lång resa där vi båda två har ägnat mycket tid åt. Att skriva tillsammans innebär att komma med individuella idéer och lyssna på varandras åsikter. Under den långa resan har vi diskuterat och reflekterat mycket om vårt yrke och arbete i skolan. Våra personliga reflektioner leder oss till att vi känner oss stolta av resultatet av vårt gemensamma examensarbete och framförallt att vi har valt ett underbart yrke.

Innehållsförteckning

Abstract

Sammanfattning

1. Inledning	1
1.1 Syfte	3
1.2 Forskningsfrågor.....	3
2. Tidigare forskning	4
2.1 Fritidsverksamhetens historia.....	4
2.2 Yrkets historia.....	5
2.3 Fritidslärares/ Fritidspedagogens yrkesidentitet.....	5
2.4 Fritidslärares uppdrag i skolan.....	7
3. Teori	8
3.1 Teoretiska utgångspunkter.....	8
4. Metod	11
4.1 Intervju.....	11
4.2 Urval.....	12
4.3 Genomförande.....	12
4.4 Metoddiskussion	13
4.5 Etiska ställningstagande	15
5. Resultatanalys och diskussion	16
5.1 Fritidslärares uppdrag.....	17
5.1.1 Det riktiga uppdraget	20
5.2 Samverkan med skolan och klasslärare.....	22

5.2.1 Dilemmat kring samverkan.....	25
5.3 Utmaningar och hinder.....	27
5.3.1 Strukturella aspekter	30
Slutdiskussion	33
Käll- och litteraturförteckning.....	35
Bilaga A	38

1. Inledning

Vi är intresserade av att studera fritidslärares uppdrag eftersom det är ett ämne som talar till oss som blivande fritidslärare. Vi har tillsammans skrivit en gemensam B-uppsats med titeln *"Fritidslärares yrkesroll i två olika skolor"* där samverkan mellan lärare och fritidslärare var i fokus. Anledningen till vår undersökning är en ny syn på fritidslärares uppdrag i skolan som skapar ett dilemma kring fritidslärares yrkesroll. Genom våra tidigare erfarenheter och de tre åren på vår utbildning samt under våra respektive VFU- perioder (verksamhetsförlagd utbildning) har vi sett att fritidslärares olika kunskapsområden och de uppgifter som de utför skiljer sig åt mellan olika fritidshem. Vi har också lagt märke till att det är svårt att definiera fritidslärares position i skolan. Fritidsläraren på fritidshemmet har idag mindre frihet att själv bestämma över sin verksamhet och förfoga över sin arbetstid eftersom de är integrerade i skolans verksamhet och har gemensam läroplan. Samtidigt visar det sig att personalen som arbetar i fritidshemmet kallas för fritidspedagoger, fritidslärare eller hjälplärare. Samverkan med lärare och pressen på att bidra till att uppfylla mål om bättre skolresultat drar en skugga över fritidslärares viktigaste uppdrag: att ge barnen en meningsfull fritid. Enligt det nya skolverkets *Allmänna råd med kommentarer: Fritidshem* (2014) är fritidshemmets och fritidslärares uppgift att "ge goda möjligheter att komplettera förskoleklassen och skolan genom att erbjuda eleverna en meningsfull fritid samt att stimulera deras utveckling och lärande" (Skolverket, 2014, s. 13).

Den nuvarande läroplanen och skollagen handlar om samarbetsformer mellan fritidshemmet och övriga delar av skolan. Enligt den nya skollagen som har börjat 2011 beskrivs fritidslärares pedagogiska uppgifter tydligare än förut. I lagtexten läser man att:

Fritidshemmet ska stimulera elevernas utveckling och lärande samt erbjuda dem en meningsfull fritid och rekreation. Utbildningen ska utgå från en helhetssyn på eleven och elevens behov (Skollagen, SFS 2010:800 kap. 14 paragraf 2).

Den nya läroplanen (Lgr11) började gälla innan publicerades *Allmänna råd med kommentarer* (2014) för att ge praktiska förslag till strävan efter en helhetssyn på barnets sociala utveckling och lärande. Allmänna råd betonar samarbetet mellan fritidslärare och andra verksamheter i

skolan: "I samverkan mellan fritidshemmet, förskoleklassen, skolan och hemmet kan personalen skapa ett helhetsperspektiv på elevens utveckling, lärande och utbildning, där elevens bästa är i fokus för verksamheten" (Skolverket 2014, s.13).

I de nya Allmänna råden (2014) beskrivs samarbetet mer tydligt gällande helhetssynen på barnets lärande:

"Ett helhetsperspektiv på barns utveckling bygger på insikten att olika delar av barns utveckling och lärande hör ihop och påverkar varandra. Till exempel kan en elevs självkänsla stärkas om hon eller han känner trygghet i gruppen. Självkänslan påverkar i sin tur elevens förmåga att lära" (Skolverket 2014, s.14).

Ledningens syn på fritidshemmet och dess samverkan med skolan är också en av de viktigaste faktorerna för implementeringen av fritidslärares uppdrag. Rektorn har övergripande ansvar för lärarna och övrig personal i skolan. Rektorn ansvarar även för att skolans resultat uppföljs för att uppnå de nationella målen och kunskapskraven (Skolverket 2014, s.64).

För några decennier sedan var fritidspedagogens roll att komplettera hemmet och att ta ansvar för barnens omsorg och omvårdnad. Idag finns inte samma möjligheter till likadana aktiviteter och samma inställning till barnen på fritidshemmet som då. Orsaken kan vara att fritidspedagogerna idag ägnar mycket av sin arbetstid åt skolan (Ackesjö 2011, s. 182).

Skolinspektionen (2010) gjorde en granskning av kvaliteten i fritidshem och skolor i hela landet. Syftet med granskningen var att lyfta fram den påverkan fritidshemmen har på barns vardag och utveckling. Rapporten visade att fritidshemmets uppdrag och personalens professionalitet minskar. Många av de fritidspedagoger som har deltagit i granskningen anser att "otydigheter i uppdraget och i arbetsbeskrivningar försvårar deras arbete" och att "vem som helst kan ta hand om "barnpassningen" på fritidshemmen, men pedagogisk verksamhet borde utföras av utbildad personal" (Skolinspektionen 2010, s. 16). Vidare visar rapporten att personalen i de granskade fritidshemmen uttrycker ett stort engagemang för sitt arbete i fritidshemmet men lägger samtidigt mycket tid på samarbetet med lärare i klassrummet. Det betyder att fritidspersonalen under en och samma dag arbetar både i skolan och i fritidshemmet. Under förmiddagen arbetar fritidshemmets personal i skolan och i vissa fall beroende på ämnesutbildning, ansvarar de för undervisning i ett ämne, till exempel bild.

Efter skoldagens slut börjar personalen sitt uppdrag i fritidshemmet och det betyder ofta att orken att kunna erbjuda barnen en meningsfull fritid minskar (Skolinspektionen 2010, s. 16).

I detta examensarbete kommer vi att använda termen fritidslärare eftersom vårt utbildningsprogram är *Grundlärautbildning med interkulturell profil med inriktning mot fritidshem*. Termen *fritidspedagog* använder vi i uppsatsen i samband med en historisk översikt och när termen används i den litteraturen som vi refererar till. Forskningen som rör fritidslärares yrkesidentitet och uppdrag består av avhandlingar, forskningsbaserad kurslitteratur och enstaka forskningsrapporter.

1.1 Syfte

Syftet med vårt examensarbete är att synliggöra de eventuella svårigheter och hinder som fritidslärare möter i sitt vardagliga arbete. Vi har valt rubriken *Dilemman kring fritidslärares uppdrag i skolan* till vårt gemensamma arbete. Metoden i vår undersökning är kvalitativa intervjuer.

1.2 Forskningsfrågor

Vi har valt att intervjua fyra fritidslärare under deras arbete på tre olika skolor. Vid insamlingen av datamaterialet och under undersökningens gång påträffade vi ännu fler faktorer som påverkar fritidslärares uppdrag och skapar ett dilemma kring fritidslärares yrkesroll. Utifrån vårt undersökningsmaterial kommer vi att besvara följande frågor:

- Hur ser fritidslärarna på sitt uppdrag i skolan respektive fritidshemmet och på förutsättningar att genomföra dessa uppdrag?
- Vad anser fritidslärare om sin fritidsverksamhet i de tre skolorna och på vilket sätt påverkas deras samarbete med skolan?

- Vilka utmaningar och hinder bemöter fritidslärarna för att utföra sitt arbete i fritidshemmet?
- Vilka eventuella dilemman upplever fritidslärarna kring deras yrkesroll?

2. Tidigare forskning

I detta kapitel av vårt examensarbete presenterar vi en historisk överblick över centrala förändringar i fritidslärarens yrkesidentitet och fritidsverksamhetens historia. Avsikten är att ge läsaren en bättre förståelse för hur fritidslärarens yrkesroll och uppdrag har förändrats i skolan genom tiderna. Vi kommer också att undersöka vilken forskning som har gjorts tidigare om det här ämnet samt vad andra forskare har kommit fram till i sina studier.

2.1 Fritidsverksamhetens historia

I Stockholm öppnades den första arbetsstugan i slutet av 1800-talet. Grundaren var Anna Hierta - Retzius. Meningen med verksamheten var att erbjuda fattiga skolbarn social omsorg ett par eftermiddagstimmar i veckan. Huvudsyftet för verksamheten var också att introducera barn i ett kommande yrke samt införliva ett etiskt och moraliskt levnadssätt. En nära förbindelse mellan folkskolan och arbetsstugan ledde till att folkskollärare själva arbetade i arbetsstugorna efter skoldagens slut (Hansen 1999, s. 117-119).

Under 1930- och 1940 talet ersattes arbetsstugorna av eftermiddagshem. Av stor betydelse för eftermiddagshemmen var barnens utvecklande av fritidssysselsättningar på psykologisk och social nivå. Detta ledde till att eftermiddagshemmen kopplades bort från skolan. Samtidigt erbjöds eftermiddagshemmet barn skolunderstöd i form av läxläsning med läxläsningsfröknar. Grunden till det var att utbildning ansågs som en viktig faktor för att bygga det goda samhället. Under 1950- och 60- talet ökade bristen på arbetskraft vilket gjorde att fler kvinnor trädde in på arbetsmarknaden. Det ledde i sin tur till en ökad efterfrågan på allmän

barnomsorg som skulle kunna erbjuda tillsyn också före skoldagen. Behovet av barnomsorg ledde till att det grundades ett offentligt fritidshem som etablerades från 1960- talet och framåt (Andersson 2013, s. 12).

2.2 Yrkets historia

Hösten 1964 i Norrköping startade det första fritidspedagogyrket i Sverige. Grunden till denna idé var behovet av heldagsomsorg som ökade efterfrågan på utbildad personal till verksamheten. Eftersom lärarna arbetade inom skolans verksamhet ansågs det att det var nödvändigt att grunda en specialutbildning som var inriktad mot skolbarns omsorg på fritiden. Den första fritidspedagogutbildningen startades 1965 i Västerås och gavs en självständig position inom yrkesskolan (Haglund 2004, s. 29).

År 1966 organiserade sig fritidspedagogerna i Sveriges Fritidspedagogers Förening och anslöt sig till Svenska Facklärarförbundet. I början av 1980-talet var fritidspedagogyrket väletablerat och kampen för samhälllig status och yrkesmässigt erkännande började. Under 1970- talet beslutade man efter den s.k. SIA – utredningen (Skolans Inre Arbete) som arbetade parallellt med Barnstugeutredningen om att föreslå en samlad skoldag. Skolan fick också en ny läroplan, Lgr 80, vilket medförde ändrade förutsättningar för fritidspedagogernas yrkesutövning (Calander 2001, s. 6).

2.3 Fritidslärares/ Fritidspedagogens yrkesidentitet

Inge Johansson, forskare och professor i pedagogik skriver i sin doktorsavhandling *Fritidspedagog på fritidshem: en yrkesgrupps syn på sitt arbete* (1984) att fritidspedagogens yrkesroll gestaltas inom ett socialt system där påverkan från närmiljön sker genom kontakt med föräldrar och barn. Johansson anser att fritidspedagogen inte har någon tydligt formulerad yrkesmässig profil. Fritidspedagogens yrkesinnehåll bygger på en viss

specialiserad kunskapsmassa eller arbetsuppgifter som enbart fritidspedagoger kan eller får genomföra. Bristen på specialiserad kompetens betyder att fritidspedagogernas yrkesroll i stort sätt är otydlig och knuten till det sociala systemet. Fritidspedagogerna är dock medvetna om sitt uppdrag, de har kunskap och förståelse om vilken roll de spelar i barnens liv. De fritidspedagogerna som deltog i Johanssons undersökning uttryckte medvetenhet om att ett huvuduppdrag i deras yrke var att ge barn en god omsorg och omvårdnad. Fritidspedagogerna poängterar också att fritidshemmet ska vara ett unikt ställe, som inte liknar vare sig hemmet eller skolan. De är också överens när det gäller yrkesrollen, som fritidspedagoger beskriver som självständig, att de inte är någon förskollärare eller skollärare i sitt förhållande till barn (Johansson 1984, s. 120 -121). Vidare konstaterar Johansson att ”fritidspedagogyrket präglas av en relativt låg grad av professionalitet. Fritidspedagogerna som yrkesgrupp har inte professionaliserats i samma utsträckning som till exempel lärare och förskollärare” (Johansson 1984, s. 219).

I sin avhandling ”Yrkeskulturell i möte: läraren, fritidspedagog och samverkan”(1999) skriver Monica Hansen att det finns återkommande problem i fråga om fritidspedagogens yrkesidentitet som innebär att det är svårt att definiera och avgränsa kompetenser och yrkesinnehåll. Fritidspedagogerna talar ofta om sin yrkesroll som *luddig* och *okänd*. Fritidspedagogerna säger själva att de inte är föräldrar, lärare eller förskollärare. De huvudsakliga uppgifterna för fritidsverksamheten är att komplettera skolan och hemmet. Detta betyder att fritidspedagoger ser otydlighet om uppdragets innehåll samt att deras uppdrag innebär en stöduppgift för att ersätta brister i skolan och i hem (Hansen 1999, s. 56-57).

Senare förklarar Hansen att otydligheten även påverkar fritidsläraren och lärarens samverkan. Hon beskriver en konflikt mellan lärare och fritidslärare som uppstått på grund av deras skilda syn på den gemensamma verksamheten. Fritidspedagogerna förväntar sig en växelvis medverkan genom hela skeendet där lärarna har en ”*en- i – taget*” modell där en lärare ansvarar och leder för det pågående tidpunkt och fritidspedagogen assisterar. Vidare skriver Hansen att lärarna framstår det framför allt att på ett bra sätt kunna använda sig av en lärares erfarenheter, kunskaper och förberedelser på ett visst område. För fritidspedagogerna innebär det en ömsesidig gemenskap och stöd i själva genomförandet av verksamheten (Hansen 1999, s. 327).

2.4 Fritidslärarens uppdrag i skolan

Skolverket har lämnat ifrån sig en rapport där man kan läsa om fritidspedagogens uppdrag och de möjligheter som fritidshemspersonalen har för att bedriva fritidsverksamhet. Rapporten visar att vid flera skolor/fritidshem undervisar fritidspedagogerna i de ämnen som de ofta är behöriga i, till exempel bild och musik. Samtidigt framhäver fritidspedagoger att de samarbetar med lärarna, där fritidspedagogerna ansvarar för ”den praktiska delen av undervisningen”. På nästan alla skolor/fritidshem som har deltagit i undersökningen finns fritidspedagoger som vikarierar för lärarna (Skolverket 2000, s. 19).

En del av uppdraget för lärare med inriktning mot arbete i fritidshem är att skapa möjligheter för att stimulera och stödja barns lärande och utveckling. Samtidigt bör det poängteras att fritidspersonalens viktigaste uppdrag enligt skollagen är att ge barn en meningsfull fritid samt att erbjuda barn olika fritidsaktiviteter. Skolverkets rapport tar upp fritidspedagogens yrkesstatus och uppdrag utifrån fritidspersonalens synvinkel. Fritidspersonalen ser mycket positivt till att integrera skolan med fritidshemmets verksamhet. Men de upplever att det också finns nackdelar med en sådan integration. Ett stort problem är hur fritidspedagoger och övrig personal inom fritidshemmen ska ha energi till att arbeta med stora barngrupper under så lång tid av dagen. Fritidshemspersonalen tar hand om barnen tidigt på morgonen, är tillsammans med barn i klassrummet och sedan ansvarar de för eftermiddagsverksamheten efter skoltid. När fritidsverksamheten börjar är många fritidspedagoger ofta så trötta att de inte klarar att genomföra några planerade fritidsaktiviteter (Skolverket 2000, s. 31).

I sin rapport *Nya fritidspedagoger - i spänningsfältet mellan tradition och nya styrformer* (2013) skriver forskaren Birgit Andersson om fritidspedagogens yrkesidentitet som är en uppföljning av en tidigare rapport. Det framkom i Anderssons studie att fritidspedagogers ansvarsområde har genomgått stora förändringar inom en ganska kort tid. Forskningen visade att fritidspedagogerna hade svårt att hävda sina kompetenser och sitt uppdrag i skolan. Fritidshemsverksamhetens integration med skolan påverkade fritidspedagogens självständighet i den vardagliga yrkesutövningen och yrkesidentiteten hade som en följd försvagats. De självständiga fritidspedagogerna placerades nu i en annan yrkesroll nämligen

assistentposition. Fritidspedagogernas arbetsinsatser under skoldagen var dock värdefulla för barnen ur flera synvinklar så som: ökad vuxennärvaro på raster, mindre undervisningsgrupper och fler vuxna att vända sig till. Men fritidspedagogerna upplevde sina arbetsuppgifter i de integrerade arbetslagen som otydliga. De märkte också att deras handlingsutrymme var betydligt mindre än lärarnas. Fritidshemmets integration med skolan har med andra ord påverkat fritidspedagogens yrkesutövning på ett genomgående sätt. Följden av fritidshemmets integrering med skolan är ökade krav på fritidspedagogens arbetsuppgifter som till exempel bedömning och dokumentation av barns lärande och utveckling (Andersson 2013, s. 17- 18).

Hansen (1999) skriver i sin avhandling om hur fritidspedagoger själva ser på sin yrkesroll i samverkan med skolan. Fritidspedagogerna anser att de själva vill medverka i skolarbetet med den kreativa och praktiska delen, något som i vissa avseenden saknas i lärarens kvalifikationer. Det handlar inte enbart om att det finns skillnad mellan praktik och teori utan också om att fritidspedagoger anser sig ha ett annat förhållningssätt till läraren. Fritidspedagogens arbetsuppgift syftar i större utsträckning än lärarens, till att utgå från det enskilda barnets förutsättningar och behov, medan lärarens uppgifter regleras av förutbestämda ramar och kunskapskraven (Hansen 1999, s. 168).

3. Teori

3.1 Teoretiska utgångspunkter

I den här delen av vår studie kommer vi redogöra för vår teoretiska utgångspunkt och använda det *sociokulturella perspektivet* för att analysera det empiriska materialet som vi samlade till vår kvalitativa forskning. Vi utgår från Roger Säljö bok *Lärande i praktiken: ett sociokulturellt perspektiv* (2000) som vi har valt för att belysa fritidslärares uppdrag med tanke på att fritidspedagogik handlar om barns sociala utveckling.

Vi har valt det sociokulturella perspektivet därför att fritidslärares viktigaste uppdrag är att skapa helhet mellan olika delar av lärandet och barnets sociala utveckling. Den sociala utvecklingen sker mellan barnen och vuxna genom samspel och kommunikativa handlingar samt att fritidslärares föreställningar och tolkningar kring läroprocessen påverkar det slutliga resultatet inom skolverksamheten.

Det sociokulturella perspektivet har sina rötter i den ryske filosofen Lev Vygotskys (1896-1934) teorier kring lärandet. Han var även psykolog och pedagog och förklarade lärandet som en process där den sociala interaktionen fungerar som ett viktigt redskap där utvecklingen bestäms av olika biologiska faktorer som sker inom ramen för sociokulturella förhållanden (Säljö 2000, s. 36). En annan forskare vars teorier hade inflytande på utvecklingen av det sociokulturella perspektivet var Jean Piaget (1896-1980). Piaget ansåg sig själv vara kunskapsteoretiker och inte pedagog eller psykolog och hade motsatta idéer till behaviorismen som var den dominerande teorin på den tiden. Piaget ansåg att människans intellekt var i centrum. Det han ville förtydliga var hur människan formar kunskap i sitt samspel med omvärlden (Säljö 2000, s. 49).

Det finns tre samverkande företeelser i lärandet ur ett sociokulturellt perspektiv: *Intellektuella redskap* som handlar om utvecklingen av psykologiska och språkliga förmågor hos människor, utveckling av de *fysiska redskap* som har olika slags verktyg inom lärandet och utvecklingen av *kommunikationen* mellan människor för att få ett bättre samarbete i ett kollektivt sammanhang (Säljö 2000, s. 22-23).

Kommunikation är ett annat centralt begrepp i lärandet ur ett sociokulturellt perspektiv. I denna utgångspunkt behandlas mänskligt tänkande som en del av en kulturell ram som är integrerade i sociokulturella praktiker. Språkliga uttryck både i form av tal - och skrift är de viktigaste redskapen i den mellanmänniska kommunikationen. Det som människor gör, säger eller skriver är alltid kontextuellt och uttrycker inte enbart deras inre tankevärld eller begreppsförklaring. Detta är en grundtanke i ett sociokulturellt perspektiv (Säljö 2000, s. 115).

Enligt ett sociokulturellt perspektiv definieras lärandet som ett fenomen som sker i ett socialt sammanhang. Det är just *kommunikation* och mellanmänniska interaktioner som påverkar de

sätt människor tillägnar sig kunskaper. Människor använder sig av olika redskap, erfarenheter och insikter som har utvecklats genom historien. I alla dessa processer är interaktion och kommunikation mellan människor avgörande. Sociokulturella resurser skapas genom kommunikation men det är också genom kommunikation som de förs vidare (Säljö 2000, s. 22).

Enligt det *sociokulturella perspektivet* finns det alltid ett förhållande mellan mänskliga handlingar och sociala praktiker. Individen har sin egen kunskap och erfarenhet som utgångspunkt i sina handlingar samt en medveten eller omedveten uppfattning av vad omgivningen kräver. På så sätt konstruerar praktiker och handlingar varandra (Säljö 2000, s. 128).

Begreppet *kontext* som förekommer i många vetenskapliga teorier har en ganska annorlunda förklaring i ett sociokulturellt perspektiv. Till skillnad från andra teorier som ser kontexten som något som påverkar individen ser det sociokulturella perspektivet på kontexten och handlingar som sammanflätade företeelser. Människan blir inte påverkad av kontexten eftersom alla vår förståelse och handlingar är en del av kontexter. ”Det finns inte först en kontext och sedan en handling, utan våra handlingar ingår i, skapar och återskapar kontexter” (Säljö 2000, s. 135).

Det sociokulturella perspektivet leder oss till att lägga extra fokus på fritidslärarnas kommunikation med andra i verksamheten. Samverkan mellan fritidslärare, skola och lärare är betydelsefullt ur detta perspektiv. Det är just kvaliteten i kommunikationen mellan parterna som påverkar fritidslärarnas uppdrag och orsakar skillnader i verksamheten i de tre olika skolorna. Med utgångspunkt i det sociokulturella perspektivet kommer vi att förklara hur strukturella förutsättningar mellan fritidshemsverksamheten och övriga delar i skolan påverkar fritidslärarens implementering av uppdraget. Fritidslärarnas uppfattningar av lärandet och de intellektuella och fysiska redskapen som finns tillgängliga för dem skapar olika hinder och utmaningar och bildar ett dilemma kring denna yrkesroll.

4. Metod

4.1 Intervju

I denna studie kommer vi endast att använda oss av kvalitativa intervjuer, där fyra fritidslärare kommer att delta. Kvalitativa metoder skiljer sig från kvantitativa metoder. I kvalitativa metoder används vissa former av datainsamling så som observationer och fältarbeten. Det finns även andra begreppsliga alternativ till kvantitativa och kvalitativa metoder till exempel mjuk data som används i motsats till hård data (Ahrne & Svensson 2015, s. 9).

Intervjuer är centrala för samhällsvetenskaplig forskning och den vanligaste metoden som forskare och studenter använder i sitt forskningsarbete. Genom att intervjua en grupp människor i en social miljö som till exempel en stadsdel eller en organisation får man förståelse om de relationer som gäller i denna miljö. Intervjuer är förknippade med en rad svårigheter och kräver också en del förberedelse som till exempel: planering, genomförande och eventuellt transkribering av inspelat material. Intervju är en vanlig metod inom kvalitativ forskning. Det finns många fördelar med att samla data genom intervjuer, speciellt när det kommer till samhällsliga studier. Genom intervjuer samlas viktig information om sociala sammanhang in "men givetvis kan även frågor om enskilda människors känslor och upplevelser vara av intresse" (Eriksson- Zetterquist & Ahrne 2015, s. 34).

Det finns olika former av intervjuer som är vanliga inom etnografiska studier. Till exempel de informella samtalen som spontant växer fram genom processen av datainsamlingen. Intervjuaren låter då informanterna (intervjupersonerna) leda samtalet. "Frågorna i dessa löpande etnografiska samtal formas av situationer och händelser och förekommer således ständigt" (Kullberg 2014, s. 121).

Stukat (2011) anser att det är viktigt att vara väl förbered innan intervjun genomförs. Han påpekar att det är viktigt att kontrollera om all utrustning som man tänker använda under intervjun fungerar bra. Till exempel kan det vara bra att ha extrabatterier eller att mikrofonen placeras på rätt sätt för att ljudupptagningen ska bli användbar (Stukat 2011, s. 45).

4.2 Urval

Vad det gäller urvalet har vi valt att intervjua fyra fritidslärare under deras arbete på tre olika skolor. Intervjupersonerna består av tre kvinnor och en man. Vi försökte hitta fritidslärare med olika typer av fritidspedagogisk utbildning. Vi fick möjlighet att intervjua två fritidslärare med behörighet i bild och två utan ämnesbehörighet. Vi kommer att kalla de intervjuade fritidslärarna Anna, Agnes, Bianca och Christer. De tre skolorna ligger i norra och södra Stockholm och vi har benämnt dem: skola A, skola B och skola C. Vi kontaktade våra informanter på två sätt: via e-post samt med personliga möten. Informanterna som har ställt upp i vår studie är utbildade fritidspedagoger/ fritidslärare med många års erfarenheter i arbete med barn. Tre av dessa fritidslärare har vi träffat under den verksamhetsförlagda utbildningen. Den fjärde fritidsläraren har vi fått kontakt med genom att en av våra klasskamrater har rekommenderat den skola fritidsläraren arbetar i.

Vi presenterar nedan våra informanter för att synliggöra för läsaren hur skolans och fritidslärarnas anonyma namn hänger samman i vår studie.

Skola A - Anna - examensår: 1999, icke ämnesbehörig
Skola A - Agnes - examensår: 2012, icke ämnesbehörig
Skola B - Bianca - examensår: 1990, ämnesbehörig i bild
Skola C- Christer - examensår: 1989, ämnesbehörig i bild

4.3 Genomförande

Vi träffade tre av våra informanter under sportlovet när det var färre barn än vanligt närvarande i skolan vilket innebar att pedagogerna var mindre upptagna. Den fjärde intervjun utförde vi på eftermiddagen under en vanlig skoldag. Varje intervju varade mellan 15- 40

minuter och utfördes i en lugn del av skolan. Det var viktigt för oss att få med informanternas egna ord och därför använde vi oss av våra mobiltelefoner för inspelning. Under intervjuerna ställde vi huvudfrågorna samt några följdfrågor för att utveckla samtalet och få mer detaljerade svar och mera information omkring intervjufrågorna. Vi hänvisar våra läsare till bilaga A för att få en bättre förståelse för vilka frågor som skulle ställas under intervjuerna. Efter att intervjuerna genomförts började vi transkribera det insamlade materialet. Det uppstod en del språkliga otydligheter under transkriberingen men det påverkade inte innehållet i informanternas svar. Transkriberingen underlättade bearbetningen av materialet och var första steget i processen för att analysera och dra slutsatser för vår studie. I presentationen av citat har språket rättats för att underlätta läsningen.

Skola A ligger i en förort i norra delen av Stockholm. Den här skolan har många närliggande lekplatser i ett vackert och fint skogsområde. Skola B ligger också i en förort men i södra delen av Stockholm och har en lång historia bakom sig. Skolan har flera lokaler som ligger intill varandra och en rymlig gård som är omgiven av naturen. Skola C ligger i centrala delen av Stockholm och är betydligt mindre än skolorna A och B. Skola C är omgiven med byggnader, butiker och olika andra verksamheter. Skola C är också en gammal och etablerad skola och det finns både lärare och fritidslärare som har arbetat där sedan några decennier tillbaka.

4.4 Metoddiskussion

Vi anser att valet av den kvalitativa intervjumetoden ger oss det resultat som vi behöver för att kunna besvara studiens frågeställningar. Det insamlade materialet kan även vara till stor nytta för att få en bättre förståelse för fritidslärarnas uppdrag i fritidshemmet och i skolan.

Det finns två andra aspekter som vi har tagit hänsyn till i denna studie; validitet och reliabilitet. De två verktygsmetaforerna används för att mäta tillförlitligheten och relevansen i en samhällsvetenskaplig undersökning. Att prova validiteten är en metod för att mäta vad som är relevant för vår studie; att studien verkligen undersöker det som den avser att undersöka. Reliabilitet handlar om att mäta på ett tillförlitligt sätt. Förutsättningen för hög reliabilitet i en undersökning är att vara noggrann med alla uträkningar (Bergström & Boréus 2012, s. 40-41).

Utifrån validitets perspektiv har vi använt oss av intervjuer för datainsamling och har varit noggranna med att alla de fyra informanterna är utbildade fritidslärare som har i både teoretiska och praktiska kunskaper. Därför är de bekanta med de problem vi lyfte fram och kunde sålunda besvara våra frågor. Reliabilitet får vår studie genom urvalet av tre olika skolor belägna på tre olika områden i Stockholm. Genom att undersöka samma forskningsfrågor i de tre skolorna hade vi goda chanser att jämföra resultaten med varandra vilket ger ökad tillförlitligheten till denna studie. Upprepning av gemensamma intervjufrågor (se bilaga 1) med samtliga fyra informanter är en annan metod som vi har använt för att med uppnå reliabilitet.

Våra informanter var positivt inställda till medverkan i studien eftersom intervjufrågorna var enkla och inriktade mot arbetet i fritidshemmet. Urvalet av intervjupersonerna består av tre kvinnor och en man. Vi försökte hitta fritidslärare med olika typer av fritidspedagogisk utbildning. Vi fick möjlighet att intervjua två fritidslärare med behörighet i bild och två utan ämnesbehörighet. Intervjun genomfördes på en avskild plats, antingen i ett klassrum eller i ett personalrum. Anledningen till att vi valde dessa lugna miljöer var att undvika risken för eventuella störande moment som skulle kunna uppstå under intervjun.

Informanternas svar var olika, beroende på fritidslärarnas individuella erfarenheter och åsikter inom området fritidsverksamhet. Vissa deltagare svarade direkt spontant på de frågor som ställdes under intervjun medan andra tänkte efter och svarade mer detaljerat. Vi delade in informanternas svar i tre olika kategorier: fritidslärarens uppdrag, samverkan med skolan och klasslärare samt utmaningar och hinder. Anledningen till att kategorisera informanternas svar var att vi ville finna de likheter och olikheter som finns kring fritidslärarnas arbete. Kategoriseringen hjälper oss även att besvara de frågeställningar som vi har valt till vår studie samt att synliggöra de eventuella dilemman som fritidslärarna upplever kring deras yrkesroll. Deltagarnas upplevelser, erfarenheter och olika metoder att arbeta med i fritidshemmet kommer vi att diskutera och analysera i nästa del av vår studie.

Fördelen med en sådan intervju är att vi har fått möjlighet att ställa frågor i den ordning som situationen inbjuder till. Vi har använt följdfrågor för att få svaren mer fördjupade och utvecklade. Nackdelen med den formen av intervjun är att den kan vara tidskrävande. Vi har inte förväntat oss att få fram så mycket information från våra deltagare. Vissa informanter har berättat mycket om sitt yrke men samtidigt har de talat om olika saker som inte har varit

relevanta till intervjufrågor. Vi har dock bestämt oss att transkribera hela de inspelade intervjuer för att inte missa de svaren som har varit intressanta och viktiga för vår studie.

Det insamlade empiriska materialet visar att skolorna **A** och **C** har valt ett integrerat system där både fritidslärare och klasslärare har ett gemensamt mål att samverka med varandra för att nå målen under den obligatoriska delen av skoldagen. I skola **B** deltar inte fritidslärare i skolarbetet på samma sätt som fritidslärare i skola **A** och skola **C**. Skolan **B** har valt att låta skola och fritidsverksamhet vara två skilda verksamheter.

4.5 Etiskt ställningstagande

Genomförandet av ett forskningsarbete kräver några etiska och moraliska aspekter. Dessa fyra aspekter är: konfidentialitetskravet, samtyckeskravet, informationskravet och nyttjandekravet. Kvale & Brinkmann (2014) skriver i boken *Den kvalitativa forskningsintervjun* att informerat samtycke betyder att det är viktigt att informera undersökningspersonerna om det allmänna syftet med undersökningen. Informerat samtycke betyder också att man deltar frivilligt i undersökningen. I det informerade samtycket ingår också informationen om vem som kommer att få tillgång till forskningsmaterialet och hur mycket av intervjun kommer forskaren att publicera (Kvale & Brinkmann 2014, s.107). Konfidentialitetskravet innebär att en överenskommelse görs med deltagarna som deltar i forskningen. Detta betyder att privata data och uppgifter som identifierar intervjupersonen inte kommer att avslöjas (Kvale & Brinkmann 2014, s.109). I denna studie har vi tagit hänsyn till de forskningsetiska principerna genom att skicka informationsbrev till våra informanter för att fråga dem om de vill medverka i vår undersökning. Nyttjandekravet är viktigt för att informera studiens deltagare att den informationen som samlas in kommer vi endast att använda för vår studie. Vi kommer att anonymisera pedagogernas och barnens namn samt namnen på de skolor som intervjuerna utförs. I texten använder vi pseudonymer eller benämner de intervjuade personerna med yrkestitlar.

För att kunna lyckas med en kvalitativ intervju bör man vara medveten om att en intervju består av olika delar. De första minuterna av intervjun är väldigt avgörande och intervjuaren

måste skapa en miljö där intervjupersonen känner sig tillräckligt trygg för att tala fritt och dela med sig av sina åsikter inför en främling. Sedan följer en orientering då intervjuaren förklarar situationen för intervjupersonen och berättar om syftet med denna intervju. Etiska aspekter diskuteras till exempel i relation till användning av bandspelare och man kan även fråga intervjupersonen om det finns någonting särskilt att ta hänsyn till innan intervjun påbörjas. Efter den genomförda intervjun kan intervjuaren fråga om intervjupersonen har upplevt intervjun som en bra och berikande erfarenhet (Kvale & Brinkmann 2014, s.170).

En annan etisk fråga är hur forskaren behandlar informanternas insamlade material. Det kan uppstå etiska problem när forskarens tolkningar står i motsats till informanternas uppfattningar. I sådana fall kan det hända att informanterna känner sig kränkta (Öberg 2015, s. 62).

5. Resultatanalys och diskussion

I den här delen av vår studie kommer vi att redovisa och diskutera det empiriska materialet utifrån tidigare forskning och det sociokulturella perspektivet. Vi kommer endast att presentera de svar som är relevanta för vår studie. Vi kommer också att med utgångspunkt i vårt undersökningsmaterial besvara våra forskningsfrågor om eventuella dilemman som finns kring fritidslärarnas yrkesidentitet. Vi delar upp analysdelen i tre huvudrubriker där vi presenterar det empiriska materialet. Efter varje huvudrubrik finns det en underrubrik där vi kommer att analysera och diskutera det empiriska materialet. En sådan fördelning underlättar läsaren förståelse av det insamlade materialet.

5.1 Fritidslärarens uppdrag

På frågan varför de har valt att arbeta som fritidslärare och hur de ser på sitt uppdrag i skolan ger samtliga informanter oss ett individuellt svar. De framhåller att deras primära uppdrag är att vara närvarande i barnens sociala utveckling både i skolan och i fritidshemmet och därmed se och bekräfta varje barn.

Fritidslärare Anna har arbetat i A - skolan i nästan 30 år och sedan 1999 är hon fritidslärare. Innan dess arbetade hon som fritidslärare utan utbildning och som utvecklingsledare för fritidshemmen. Enligt Anna är hennes viktigaste uppdrag i skolan:

Att visa det praktiska i skolan. Vi jobbar otroligt mycket med social träning, värdegrunder, hur man fungerar i grupp, hur man är som människa och lite uppfostran, sådana saker. Vi jobbar med det väldigt mycket mer idag än man gjorde förut (Anna).

Anna berättar också att det är en ganska stor skillnad mellan fritidshemmet då och nu. Hon anser att det finns många lagar och förordningar som hindrar fritidsverksamheterna att ge barnen samma möjligheter som förr under deras fritid och jämför med hur det var tidigare:

Nu är det mer skola av det hela än det var när jag började. Då var det mycket mera "fritt", kan man säga, man hade inte så stora barngrupper och det gjorde att man kunde göra mycket mera saker med barnen och föräldrar. Vi ordnade skidresor, man samlade ihop pengar och reste. Vi var mycket ute i naturen. Vi hade väldigt mycket övernattnings, så vi sov på fritids. Men det kan man inte göra nu. Det är brandskydd, det finns sådana saker som begränsar också (Anna).

Fritidsläraren Agnes har arbetat som utbildad fritidslärare i 1,5 år i A - skolan men innan dess har hon jobbat inom skolans verksamhet i 15 år. Hon tycker också att fritidsverksamheten och barnens fritid såg annorlunda ut förut. När hon började arbeta i skolan var det aldrig en fritidslärare eller en annan assistent närvarande under skoltiden för att hjälpa läraren. Agnes anser att fritidshemmen var en mer självständig verksamhet då jämfört med idag. Idag finns

det starka kopplingar mellan fritidsverksamheten och skolan i form av en gemensam läroplan och integration mellan de två verksamheterna:

När jag började i det här yrket var skolan i skolan och fritidshemmet där jag jobbade, var helt på ett annat ställe. Barnen fick gå en lång promenad från skolan till fritids. Då bakade vi bröd, vi förberedde aktiviteter. Jag har aldrig varit i skolan. Det var annorlunda, det tyckte jag kändes bättre. Så jag försöker återskapa det här. Nu har vi bra lokaler här, vi har fritidslokaler, de kan vara i klassrummen också på fritids. Jag är glad att vi har speciella fritidsrum så att det blir en skillnad (Agnes).

Fritidsläraren Agnes anser att hennes viktigaste uppdrag är att bekräfta varje barn och visa det intresse. Agnes menar att det finns barn med behov av särskilt stöd som behöver mer tid och uppmärksamhet. Men det finns också många barn som alltid är snälla och samtidigt osynliga och att tiden inte räcker för dem:

Jag tycker att mitt viktigaste uppdrag är att barnen ska känna sig omhändertagna, att det finns trygghet, någon som bryr sig om mig, någon som ser mig, någon som gör det lilla extra. Jag känner mer för de här barnen som alltid är snälla. De kommer lite i skymundan bakom alla de barnen som har så mycket behov av särskilt stöd. Så jag kanske känner mer för dem och känner att jag inte riktigt har tid med dem. Det är ett dilemma (Agnes).

Fritidslärare Bianca har jobbat som fritidslärare sedan 1990 och har även utbildat sig till lärare under den tiden. Bianca berättar att:

Det jag ville var att få samhällsdugliga vuxna och då försökte jag att angripa det från ett annat perspektiv. Jag hade gjort det från fritidspedagogens perspektiv och nu skulle jag prova lärarens perspektiv också (Bianca).

Vi betraktar Biancas erfarenhet som en bra kunskapskälla till vår studie därför att en stor del av fritidslärarens yrkesroll handlar om kommunikationen mellan lärare och fritidslärare. Hon har både erfarenheter som fritidslärare och lärare, och kan se både fritidslärarens och lärarens uppdrag från olika nya perspektiv:

För mig är fritidspedagogens viktigaste uppdrag att få höra barnens röst. Att höra dem och försöka att förstå dem. Det är viktigt att analysera dem också och ta in filosofiska samtal i skolan och med barn (Bianca).

Detta svar gjorde oss nyfikna på att ta reda på de konkreta sätten hon verkställer denna syn i sin verksamhet. Hon berättade att de har organiserat fritidsverksamheten för att alla barn ska ha möjlighet att ta del av den. Ett problem som uppstod på den här skolan var att det inte var alla barn som blev inskrivna på fritidshemmet. Därför utvecklade fritidslärarna en arbetsmetod som kallas "skolfritids". *Skolfritids* innebär att fritidsverksamheten finns under tre pass i veckan under skoltiden. Under den här stunden tar en fritidslärare en grupp med 15 barn ut till en fritidsaktivitet medan en annan grupp (med lika många barn) är kvar i klassen och har en ordinarie lektion. Sedan byts de grupperna under nästa pass och på så sätt har alla barn haft både fritids och skollektioner under dagen. Det har visat sig att det är en fungerande metod för en så stor skola som **B** med ett stort antal barn. Medan läraren slipper stressa sig med stora barngrupper får även fritidslärarna möjligheten att skaffa nära kontakter med varje barn i de små grupperna. Hon berättar även om andra metoder som har konstruerats där för att hjälpa till så att alla röster ska få höras:

Vi har tagit initiativ att använda ett system som vi kallar för "kontakt barometer". Vi lägger 5 minuter till varje barn för att bestämma vilken relation från minus, noll och plus denna pedagog har till det här barnet. En ansvarig kollega sammanställer alla kollegors resultat. Minus står för den negativa kontakten - sådana som spring inte i korridoren, häng upp din jacka och olika tillsägelser. Plus kan vara sådana samtal mellan pedagogen och barnen som till exempel vad har hänt under helgen och vad har ni gjort med familjen (man vet lite grann om varandra) och noll kan vara så att pedagogen till exempel inte ens kommer ihåg vem Nisse är! Det viktigaste är att lägga fokus på de barnen som inte syns. De barnen som är tysta (Bianca).

Enligt henne hjälper detta system dem att metodiskt utveckla närmare relationer till alla barn när de arbetar med mindre grupper.

Fritidsläraren Christer som arbetar i **C**- skolan sedan 1989 berättar i intervjun vad fritidslärarens uppdrag betyder för honom. Han talade om att han har varit med och hjälpt till redan från början när det nuvarande arbetssättet skulle konstrueras i den här skolan. Systemet betonar en integration mellan lärare och fritidslärare, att båda yrkesroller skall vara närvarande i alla olika stunder från planering till skoltiden och från skoltiden till fritidshemmet. På frågan om fritidslärarens viktigaste uppdrag svarade han:

Det som jag tycker är mest viktigt är att få barnen att fungera med varandra. Jag som vuxen kan skapa de förutsättningarna som ger alla chansen att fungera tillsammans. Hur man är mot varandra och hur man gör i alla situationer. Att i alla de situationerna som lekstund eller gå och äta situationer ger alla barn bästa möjligheten att trivas med varandra och kunna utvecklas (Christer).

Sedan fortsatte vi med att prata om fritidslärares uppdrag och han motiverade sin syn på barn i sociala sammanhang. Fritidsläraren Christer pratade till exempel om genusperspektivet som de har lagt mycket arbete på. Denna insats ändrade hans syn på genusperspektiv vilket även förändrade hans privata liv, förklarar han. Som pappa till två döttrar har han försökt sitt bästa för att hans barn ska få växa upp som personer med individuella egenskaper och inte bara som tjejer. Han berättade om hur fritidspedagogiken även har förändrat honom själv som person:

Jag kom på det efter ett tag. Jag tänker inte längre på att tänka sådana tankar utan att de är med mig och sitter i min ryggrad. Det finns många andra aspekter till exempel att inte trycka ner varandra, skapa maktbalans och massor med andra. Den frågan är så himla utbredd (Christer).

5.1.1 Det riktiga uppdraget

Fritidslärarna som vi har intervjuat har många års erfarenheter i arbete med barn och i fritidshemmet. Fritidslärarna är relativt överens om vad de anser vara deras uppdrag i fritidshemmet. På frågan om hur de ser på sitt uppdrag i fritidshemmet och i skolan berättar de att det är viktigt att bekräfta varje individ, få höra barnens röst och vara närvarande i barnens sociala utveckling. Fritidslärarna tycker även att det är betydelsefullt att ha fokus på barns identitetsutveckling samt att skapa harmoni i barngrupper.

Inom det sociokulturella perspektivet finns det ett sätt att betrakta människors utveckling och lärande som går ut på att se på skillnaden mellan vad en individ kan prestera med en vuxens ledning eller i samverkan med kamrater och vad en individ kan prestera ensam och utan stöd. Med handledning kan man lösa problem som man skulle ha svårt att utföra på egen hand (Säljö 2000 s. 120). Denna arbetsmetod gäller även fritidslärare och skolans personal och lärandet sker genom ett kontinuerligt samspel och stödande från de olika parterna. Resultatet

av vår studie visar att genom samtal och diskussion hittar fritidslärarna och skolans personal nya former för att arbeta tillsammans och ge barn en meningsfull fritid och öka kvaliteten i fritidsverksamheten. Fritidslärarna är medvetna om de krav som ställs på deras arbete och hur deras uppdrag är formulerat i dagens samhälle. Utifrån våra intervjuer har vi kommit fram till att fritidslärarna aktivt medverkar i barnens sociala utveckling både under fritidstiden - och under skoldagen. Pedagogiska kompetenser ger fritidsläraren förutsättningar att kunna hantera oförutsedda situationer som uppstår mellan barn samt att ge barn det stöd de behöver.

Våra undersökningar visar även att fritidslärarna i de tre skolorna försöker utföra sitt uppdrag med olika metoder. Fritidslärarna Anna och Agnes som arbetar på A- skolan tycker att det är en stor skillnad mellan fritidshemmet förr och nu. De anser att det finns många olika faktorer som påverkar deras uppdrag i fritidsverksamheten. De pratar om ett integrerat system där fritidsläraren är involverad i skolans undervisning. Mänskliga handlingar sker ofta i sociala praktiker där individen handlar med utgångspunkt i de enskilda erfarenheterna och kunskaperna. Individen uppfattar medvetet eller omedvetet vad omgivningen tillåter, kräver eller gör rimligt i en angiven verksamhet. Detta är en viktig del av ett sociokulturellt perspektiv och innebär att handlingar och praktiker antas konstruera varandra (Säljö 2000, s. 128). Studien visar att det finns brister i skollagen som skapar en kontrast mellan den sociala praktiken och fritidslärarens uppdrag i skolan. Fritidsläraren saknar ett förtydligande kring denna lag som beskriver och stärker deras uppdrag i skolan för att skapa en balans mellan deras egna uppfattningar om uppdraget och det som skolan anser är viktigt.

Ur ett sociokulturellt perspektiv handlar människor inom ramen för praktiska och kulturella sammanhang. Detta betyder att människor samspelar med varandra direkt eller indirekt. En människa har också förmågan att ta steget utanför det inlärda och hantera situationer med hjälp av rutiner. Individens sätt att förstå världen har samband med den sociala och de kulturella mönstren. De sätt att samtala, definiera och lösa problem som vi möter i vår omgivning använder vi för egen nytta. Genom att människor deltar i det praktiska och kommunikativa samspelet med andra lär de sig att resonera och tolka verkligheten. Våra tankar, idéer och olika former av kommunikation och vårt sätt att hantera situationer har ett socialt och interaktivt ursprung där individer är förbundna med vår omgivning, föreställningsvärld och sociala praktiker (Säljö 2000, s. 104-106). För att en fritidslärare ska kunna utföra sitt uppdrag, behöver fritidsläraren tid att planera olika aktiviteter för barn. Även ett bra samspel mellan fritidslärare och lärare underlättar för dem att utföra arbetet. Det visade

sig att det finns en ömsesidig respekt för varandras yrkeskunnande i A - skolan och att fritidslärarna har sin egen planeringstid och möjligheten att planera aktiviteter och utveckla barnens intresse och kunskaper.

Vår studie visar även att våra informanter anpassar sin arbetstid på bekostnad av sitt uppdrag och efter de förutsättningar som skolans verksamhet skapar. Monica Hansen Orwehag skriver i texten "Fritidslärarnas arbetsuppgifter i skolan" (2015) att det finns forskning som visar vilka konkreta arbetsuppgifter fritidsläraren har inom den obligatoriska skolans ram, men i praktiken ser det annorlunda ut. En orsak till detta är att det inte finns någon central reglering i läroplanen eller andra styrdokument av fritidslärarens funktion eller uppdrag i skolan. Fritidslärarens arbetsuppgifter utformas därför utifrån den enskilda skolans behov eller den enskilda fritidslärarens kompetens (Hansen- Orwehag 2015, s. 51).

Enligt vår studie deltar fritidslärarna i arbetet under den obligatoriska skoldagen genom att antingen hjälpa en lärare under lektionstiden eller att de bedriver undervisning själva om det behövs. Två av fritidslärarna (Bianca och Christer) som vi har intervjuat är ämnesbehöriga i ett praktiskt estetiskt ämne vilket innebär att de uppfyller de formella krav som ställs för att undervisa i skolan. Men även fritidslärare som saknar ämnesbehörighet får ibland undervisa i skolan. Monica Hansen - Orwehag skriver att de fritidslärare som har deltagit i hennes studie är positivt inställda till att undervisa i praktisk- estetiska ämnen även om de saknar formell kompetens. Däremot är fritidslärarna mer negativa till att undervisa i ämnen som de inte tycker sig behärska till exempel engelska. Hansen - Orwehag pekar också på att enligt skollagen krävs legitimation även för fritidslärarna i de ämnen de ska undervisa i. Samtidigt säger skollagen att även fritidsverksamheten definieras som "*undervisning*", men trots det krävs inte legitimation för fritidslärare medan detta krävs för undervisningen i skolan (Hansen- Orwehag 2015, s. 52-53).

5.2 Samverkan med skolan och klasslärare

Samtliga fritidslärare i vår studie berättar att de samverkar med klasslärare under skolundervisningen för att hjälpa dem att utveckla och stimulera barnens lärande. Det handlar alltså om att tillsammans inom skolans verksamhet skapa de förutsättningar som barnen behöver för att uppnå lärandemålen.

Fritidsläraren Anna berättar att hon arbetar som utvecklingsledare för fritidshemmen på förmiddagarna. Anna samarbetar tillsammans med skolans ledning vilket gör att hon har en helhetsbild av skolan och fritids. Detta tycker fritidsläraren är en fördel eftersom hon kan se hur båda verksamheterna samarbetar och vad de behöver för att utvecklas.

Fritidsläraren berättar också att klassläraren anpassar undervisningen så att fritidslärarna får tid för att göra planering för fritidshemmet:

Vi har varit ganska tydliga med det på fritids att vi har fritidsplanering på fredagar, de är heliga. Det får vara lite folk i klassrummen, men vi måste gå och göra planering annars har inte vi någon verksamhet. Men innan vi kom dit så var det lång väg..." ni får hoppa över i planeringen". De talade som om vår verksamhet inte är viktig. Vi har haft det så ganska länge och det har accepterats. Det funkar (Anna).

Fritidsläraren Agnes tycker också att samverkan med skolan och dialogen mellan klasslärare och fritidslärare sker på ett positivt sätt. Båda yrkesgrupperna har enligt henne förståelse för varandras uppdrag och arbete i skolan:

Jag tar mig lite tid också på skoltid. Jag tycker också att jag kan säga; nu kommer jag och sitta och göra det här, jag behöver fixa med det, du får säga till om du vill att jag ska komma in i klassrummet". Så säger jag ofta. Och det funkar bra (Agnes).

Fritidsläraren Agnes och de övriga lärarna är överens om att de måste hjälpa varandra. Deras samverkan sker på ett positivt sätt och de ser inte något problem med samarbetsmetoderna.

Till skillnad från de två andra skolorna har C - skolan valt ett integrerat system mellan skolan och fritidshemmet. Den här skolan har arbetat ganska länge med integration mellan fritidsverksamheten och skolan. Fritidslärarna och lärarna samarbetar tillsammans genom att de har en gemensam planeringstid för både skolan och fritidshemmet och att det finns en tydlig och balanserad fördelning av arbetsuppgifter under hela dagen. Detta innebär att både fritidslärarna och lärarna är medvetna om varandras uppdrag i skolan samt att de på ett aktivt sätt deltar i skolarbetet.

Fritidsläraren Christer som arbetar i C- skolan berättar om hur det integrerade systemet fungerar. Ett team som består av lärare, förskolelärare och fritidslärare har en helhetssyn på barnens utveckling under hela dagen och det skapar möjligheter till att synliggöra olika

aspekter av barnens lärande. Han förklarar att skolan och fritidshemmet är sammanflätade delar av barnets lärande och att det inte går att särskilja dem ifrån varandra. Han var själv en av de pedagoger som introducerade systemet för första gången på **C**-skolan och hjälpte de andra lärarna och fritidslärarna att känna sig trygga med detta förhållningssätt i skolarbetet. Fast han erkänner också att systemet har vissa svårigheter i praktiken, och nämner den nya läroplanen och dess påverkan på skolan:

Med Lgr11 blev det mycket mer krav på oss fritidspedagoger, framför allt på lärarna så att skolämnena ska vara på ett visst sätt, undervisningen ska innehålla speciella strukturer, barnen ska bedömas och då blev det så att lärarna blev mycket rädda att de inte gör rätt och därför var vi fritidspedagoger tvungna att backa dem och då påverkades även vårt integrerade system jättemycket av detta (Christer).

Vi frågade Christer om ett arbetssätt, där fritidslärare har separata uppgifter, enligt honom skulle ha fungerat bättre. Hans svar antydde att det trots vissa svårigheter med deras integrerade system, enligt honom fortfarande är den bästa möjliga arbetsmetoden. Han tycker att integrationen mellan skola och fritidshemmet ger fritidsläraren en större frihet och arbetet blir mycket roligare för alla. Dessutom menar han att man inte kan genomföra sitt uppdrag om man inte har en helhetsbild av hela verksamheten framför sig. Det finns många olika saker som sker under olika tillfällen som en fritidslärare vill arbeta med. Till exempel vill fritidsläraren hjälpa barn med övningar under mattelektion. Men då behöver fritidsläraren skaffa en förståelse och samtycke från läraren eller skolan för att införa ett annat sätt att arbeta med barn, hävdar han.

Skola **B** har valt ett annat sätt att samverka med fritidslärare än den som skola **C** har valt. Fritidsläraren Bianca berättar att hon inte alls är involverad i skolarbetet och tycker att lärare och fritidslärare har helt separata uppgifter:

Här har vi etablerat ett system där både lärare och fritidspedagog kan stå på egna ben. Om skolverksamheten inte kan klara sig utan massor med andra folk då måste vi ligga på helt fel nivå (Bianca).

Fritidsläraren Bianca förklarar att man har olika uppgifter på skolan och på fritidshemmet. Till exempel finns det i skolan skolplikt vilket inte existerar på fritidshemmet. Det finns inget måste att barnen går på fritidshemmet utan bara när de behöver omsorg. Men det finns olika kopplingar mellan fritidshemmet och skolan, förklarar hon. Till exempel ett barn som vägrar

att göra sina matteuppgifter under skoltiden börjar gärna göra matteövningar på fritidshemmet utan att tänka på det. Fritidsläraren Bianca konstaterar att arbetsmetoderna i **B-** skolan inte är helt fria. Hon berättade att när fritidslärare och lärare arbetar åtskilda så finns det en risk att de tappar förståelse för varandras uppgifter. De har löst problemet genom att lärare och fritidslärare ställer upp för varandra vilket sker genom förhandlingar mellan parterna. Hon förklarar att skolarbetet framförallt är beroende av pedagogernas flexibilitet oavsett vilket arbetssätt man väljer att ha. Hon säger:

Jag är själv en person som ser på allt som möjligheter och tror att det är bra att det är flera som finns runt barnen och kan diskutera om dem tillsammans. Och sedan med tiden märkte jag att man måste vara genuint intresserad av detta yrke för att kunna stanna kvar. Om det finns en lärare som hela tiden tänker på att det ena inte är min uppgift och jag vill inte röra det andra så blir det jättesvårt att samarbeta med henne (Bianca).

5.2.1 Dilemmat kring samverkan

Fritidslärarnas sätt att samarbeta med lärare och skolan är olika på de tre skolorna. De pedagogerna som vi har intervjuat har olika uppfattningar och förhållande till samverkan mellan skolan och fritidshemmet. Olikheterna har haft olika anledningar. För det första har samverkan en direkt koppling till det systemet de respektive skolorna har valt för att utföra arbetet. I en skola som har en ämnesövergripande undervisning ser det annorlunda ut än i en skola som har ämnesspecifik undervisning. Ur ett sociokulturellt perspektiv har samverkan och interaktion mellan människor en stor betydelse i lärandet. Vi kommer genom ett socialt samspel i kontakt med omvärlden och blir delaktiga i de sätten att handla och tänka som utgör vår gemensamma kultur. Ur en sådan interaktion hämtar vi näring till vår egen livsfilosofi och subjektivitet. På så sätt formas våra uppfattningar och referensramar och vi bidrar till de genom kommunikativa handlingar. Vi är tänkande och kommunicerande varelser genom vår medverkan i interaktiva processer och vi bidrar till dem att stimulera sådana förlopp (Säljö 2000, s. 232- 233). Detta påverkar även barnets lärande av kommunikativa handlingar mellan fritidslärare och skolan. En bra samverkan är alltid beroende av tydliga strukturer som

möjliggör en överenskommelse mellan parterna. Vår studie tyder på brist på denna struktur. *Ingen av de tre skolorna som vi har besökt har varit lik de andra.* Den gemensamma punkten för alla de tre skolorna är att de värdesätter fritidspedagogiken. Men deras skilda idéer om fritidspedagogikens funktion i skolan leder till olika former för samverkan mellan skolan och fritidshemmet. Studien visar att fritidslärarna har breddare arbetsuppgifter under den obligatoriska skoldagen och att det samtidigt ökar också deras övergripande ansvar för att planera och bedriva fritidsverksamhet. Fritidslärarna i vår studie pekar på att dilemman inte ligger i samverkan mellan skolan och fritidshem. Dilemman finns i många oklarheter i styrdokument som skapar otydligheter kring fritidslärares ansvarsområde och fördelningen av arbetsuppgifter.

Vi har nämnt och förklarat i inledningen att det finns bakomliggande skäl till den bristande strukturen i samverkan mellan fritidshemmet och skolan. I den nya skollagen betonas fritidslärares roll i skapandet av en helhetssyn på lärandet i skolan. Men problemet är att denna helhetssyn kan tolkas olika beroende på hur parterna ser på samarbetet mellan verksamheterna. För läraren är tolkningen oftast enkel, att fritidsläraren ska vara närvarande i klassen och hjälpa till. Fritidslärarna tolkar dock denna närvaro helt annorlunda: närvaron ska gynna barnens sociala utveckling och inte finnas för att uppnå målen i skolämnen. I de nya *Allmänna råd med kommentarer: fritidshem* som publicerades 2014 minskade förvirringen i praktiken men frågan kvarstår fortfarande: finns det tillräckliga instruktioner i läroplanen och i de allmänna råden som leder till en gemensam arbetsmetod för fritidslärare, förskollärare och lärare för att verkställa ett betydelsefullt samarbete? Struktur och informationsteknik har en betydande roll i det sociokulturella perspektivet. Enligt detta väljer, värderar och organiserar vi information för att göra den relevant för olika sammanhang. Utvecklingen kommer att ställa ännu mer krav på vägledning från personer med erfarenheter av särskilda verksamheter, på strukturering, perspektiv och begreppslig kunskap (Säljö 2000, s. 242).

I boken *Fritidshemmet och skolan - det gemensamma uppdraget* (2015) förklarar Anna Grettve att innebörden av detta samarbete fortfarande är otydligt. Många svar från verksamma fritidslärare, förskollärare och lärare som tillfrågades om samverkan tydde på detta faktum. Fritidslärarna uttrycker ofta att det saknas strukturer och former för ”hur samverkan skulle ske och att det fanns en otydlighet om hur ansvaret för samverkan såg ut på olika nivåer” (Grettve 2015, s.14). Reflektionerna från informanterna kring samverkan bekräftar denna bristande struktur. De olika skolorna har valt olika arbetsmetoder för att uppnå ett betydelsefullt

samarbete. Samtliga fritidslärare som vi intervjuade hade ett positivt förhållningssätt till sina respektive metoder men de var också medvetna om svaga punkter som finns i dessa metoder. De har accepterat att det inte finns en gemensam metod för samverkan i alla skolor och därför har de konstruerat sina egna metoder. Med tanke på att de fritidslärare som vi har intervjuat har högskoleutbildning och är engagerade i sitt uppdrag har de också tydliga uppfattningar omkring lärandets helhetssyn och vad som kan påverka det positivt eller negativt. Ledningens syn på fritidshemmet och dess samverkan med skolan är en av de viktigaste faktorerna för implementeringen av fritidslärares uppdrag. Samtliga fritidslärare i denna studie konstaterar att de får det stödet de behöver av rektorn för att utföra sitt arbete. Enligt dem är ledningen beredd att lyssna på deras förslag och att anta passande åtgärder för att verkställa dem.

Vår studie visar att brist på struktur är den grundläggande anledningen som skapar dilemmat kring fritidslärares yrkesroll. På grund av denna brist har samtliga skolor i vår studie försökt lösa problemet på ett individuellt plan genom att båda parter skapar möjligheter att ställa upp för varandra och hjälpa till om behovet uppstår. Otydligheten kring fritidslärares uppdrag och att det saknas strukturer gör det omöjligt för oss att bedöma vilket av arbetssätten i de respektive skolorna det är som har gett det bästa resultatet.

5.3 Utmaningar och hinder

Denna studie handlar om de svårigheter och hinder en fritidslärare möter i sitt arbete. Vi är fullt medvetna om att utmaningarna kan variera beroende på vilken skola som studeras. Det finns alltid en ramkultur som har skapats av olika skolor och olika aktörer: lärare, fritidslärare, skolans ledning, föräldrar och inte minst barnen påverkar alla skolans arbete kontinuerligt. Vi var väldigt nyfikna på att ta reda på om det finns ett eller flera gemensamma mönster som påverkar fritidslärares uppdrag i skolan och skapar ett eventuellt dilemma kring detta yrke.

De fritidslärare som har deltagit i vår studie är eniga om att deras största utmaning är att stödja barns sociala utveckling och lärande. Men de anser också att de stöter på olika svårigheter som hindrar dem att ge barnen en meningsfull fritid.

Fritidsläraren Anna tycker att det är viktigt att träna barns sociala utveckling, både i grupp och individuellt. Samspelet mellan skola och föräldrar är också en viktig faktor för barns sociala och emotionella utveckling:

Det handlar ofta om barn som hamnar i konflikt mellan föräldrar i skilsmässan eller barn som hamnar i kläm. Då kan det vara svårt att stå på barnets sida helt och fullt och visa att man finns där. Gör man en sak som mamma tycker är bra så blir pappa arg (Anna).

Fritidsläraren Anna anser att utmaningen också är att se till att alla barn är inkluderade i skolans verksamhet. Genom olika kompetenser och kunskaper försöker fritidslärarna att arbeta med verksamhetens personal som ett arbetslag:

Man har olika kompetenser, att man är lärare, fritidspedagog, barnskötare, eller assistenter. Det är det som ger barnet mest av oss. Man måste ju hjälpas åt och ta den rollen att vara assistent till elever att hjälpa dem att få deras skoldag att fungera. Jag är inte så mycket assistent till en lärare utan jag är mer assistent åt ett barn (Anna).

Fritidsläraren Agnes berättar att den största utmaningen för henne är att bidra till att erbjuda en god omsorg och skapa en trygg miljö för barnen. Enligt Agnes är det svårt att uppnå det målet eftersom man ägnar mycket tid åt de barn som alltid står i centrum:

Den största utmaningen är att se de barnen som aldrig bråkar, som man inte märker, som alltid sköter sig. Men dem har man aldrig tid med, så man måste alltid hålla på med de som är bråkiga. Det är det som jag har tänkt på. Det är en utmaning, tycker jag, att ge dem uppmärksamhet (Agnes).

Bristen av flera utbildade fritidslärare i fritidsverksamheten är ett av de hinder som fritidslärare Agnes möter i sitt arbete:

Jag tycker att det skulle behövas 2 fritidspedagoger per avdelning för att jag kan sakna det pedagogiska samtalet. Det kan jag sakna, att jag skulle vilja ha, men det är skillnad att diskutera med någon som har läst, som är utbildad och inte för att de är bättre! Men därför att man har tränat sig på att samtala på en annan nivå, då kan man få nya tankar (Agnes).

Agnes menar att det uppstår olika situationer inom fritidshemmet som skapar hinder för henne att genomföra olika aktiviteter med barn. Hon menar att om det finns flera fritidslärare kan

man göra mycket mer för barnen. Det krävs ett stöd från arbetslaget för att kunna organisera arbetet inom fritidsverksamheten samt att ge barn en väl fungerade fritid:

Det händer saker hela tiden som gör att man kanske har lovat några barn att jag kan göra det här och sedan händer någonting som gör att tyvärr jag måste göra det här istället. Det hindrar mig från att göra det jag ska eller som är mitt uppdrag. Då blir barnen lidande (Agnes).

Fritidsläraren Agnes anser även att arbetslagets kunskap om barns utveckling och uppfostran är mycket viktigt för att utforma fritidshemmet efter barnens behov.

Som svar på fråga om de största utmaningar och hinder som fritidslärare möter i sitt arbete svarar Bianca:

Största utmaningen är att förhålla sig till tiden. Man måste få lära sig att ta tag i varje minut under dagen för att hinna med sina uppgifter (Bianca).

Vi frågade henne om svårigheter som hindrar henne i implementeringen av uppdraget. Hon pratade allmänt och menade att skolledningen ofta kan bli ett hinder för fritidsläraren. Enligt henne anser skolledningen ofta att fritidslärarens uppgift är att springa runt i skolan och hjälpa till i klassen. Hon tycker att det är ett stort hinder för fritidsverksamheten som hindrar de flesta fritidslärarna från att fullfölja sitt uppdrag. Fritidsläraren tillägger att som tur är har den här skolan en ledning med bakgrund i fritidspedagogiken och därför behöver de inte kämpa för att få med sig skolledaren. En annan utmaning är enligt henne att kunna utföra sitt eget uppdrag. Hon förklarade att det är viktigt att veta de begränsningar som finns och istället fokusera på att göra det bästa möjliga utifrån förutsättningarna som finns.

Fritidsläraren Christer som arbetar på C- skolan berättade att den största utmaningen i fritidsverksamheten för honom är att hitta ett sätt att jobba mer ämnesövergripande. Till skillnad från fritidsläraren Bianca vill Christer ha ett integrerat arbetssystem med lärare och inte dela upp dagen för barnen mellan skolan och fritidshemmet. Enligt honom finns det en bra verksamhet i skolan och fritidshemmet när både lärare och fritidslärare är involverade i den gemensamma planeringstiden. Att få ihop denna planeringstid är en riktig utmaning därför att personalen har olika arbetstider och det är svårt att samla dem vid en och samma tidpunkt. Christer nämnde även de förändringar som Lgr11 har inneburit och menar att förändringarna

har lett till att pressen på lärare kring undervisningens innehåll och barnens bedömning ökades. Detta påverkar fritidsläraren och den ämnesövergripande metoden som de hade önskat att kunna utföra i skolan, vilket även är det största hindret som han ser i sitt arbete. Han förklarar detta på följande sätt:

Hindret är rädslan. Rädslan att inte hålla timplanen, rädslan att inte göra rätt (Christer).

5.3.1 Strukturella aspekter

Utgångspunkten för denna studie har varit fritidslärarnas utmaningar och hinder i implementeringen av deras uppdrag. Utgångspunkten präglades av en förförståelse hos oss kring de typer av problem som fritidslärarna upplever i samverkan med lärare.

Att fritidslärarna hamnar i ett mönster som förvandlar deras arbetsroll från lärare i fritidshem till hjälplärare eller elevassistent. Om denna problematik har vi läst i olika studier som handlar om fritidslärarens roll och dess utmaningar. Vi har förklarat i avsnittet tidigare forskning att arbetsrollen i fritidshemmet ansågs som luddig och okänd för fritidslärarna och att lärarna krävde tid av fritidsläraren för att assistera dem under lektionstiden. Men det har gått en ganska lång tid och skolverksamheten har förändrats över tid bland annat genom en ny skollag och en ny läroplan. Även utbildningen inom fritidspedagogiken har förändrats för att förtydliga och skapa en helhetssyn omkring fritidshemmets och fritidslärarens uppdrag. Fritidspedagoger blir "fritidslärare" med 3-årig grundlärarutbildning. De blir även behöriga att undervisa i praktisk - estetiska ämnen (Pihlgren 2015, s. 22). De förändringarna inom skollagen och lärarutbildningen tydliggör fritidslärarens yrkesroll under skoldagen och ger samtidigt fritidsläraren en större möjlighet att delta i barnens utveckling och lärande.

Fritidslärarna har med hjälp av ett professionellt språk och de teoretiska kunskaperna lyckats att kommunicera med andra i skolvärlden. Detta språk förekommer i det sociokulturella perspektivet. Ett professionellt språk öppnar upp möjligheterna till en förebyggande kommunikation där alla deltagande parter kan dela med sig av sina synpunkter och söka efter gemensamma lösningar. Med språkets kraft finns det en starkare mekanism för att tala om det

som inte finns närvarande. Till exempel att diskutera om vad som hände igår, vad vi hoppas skall hända idag eller vad vi bekymrar oss för inför morgondagen (Säljö 2010, s. 83- 84).

Samtliga fritidslärare som vi har intervjuat i denna studie anser att samverkan med lärare inte längre är deras viktigaste utmaning. Detta kan bero på att fritidslärarna, i jämförelse med de obehöriga fritidspedagoger som jobbar på fritidshemmet, är utbildade lärare i fritidshem och de har en tydlig uppfattning om deras ansvarsområde och en teoretisk kunskap om vad uppdraget i fritidshem innebär. Bristen på struktur i läroplanerna kring sättet att driva denna samverkan hindrar inte dem från att konstruera sina egna arbetsmetoder. Informanterna i denna studie antyder att de använder detta språkliga redskap i form av kommunikationen och samtalet sedan ganska lång tid tillbaka. De konstaterar att så länge samtal sker, finns det inga problem med att hjälpa varandra i skolan. De ser på samtalet som ett avgörande verktyg i verksamheten. Verktyg och redskap är ett viktigt begrepp i det sociokulturella perspektivet. Enligt detta perspektiv uppdelas redskapen i två kategorier: intellektuella (språkliga och kommunikativa) och fysiska (verktyg). Det är just samspelet mellan intellektuella redskap som producerar kunskap hos människan. Intellektuella redskap hjälper oss att handla i en fysisk verklighet och löser på det sättet praktiska problem som människor har (Säljö 2010, s. 22). Samtliga informanter har uttryckt att de har löst sina kommunikativa problem med de verktyg som finns tillgängliga för dem.

De begränsningar som fritidsläraren möter i sitt dagliga arbete blir oftast som ett hinder i utförandet av fritidslärarnas uppdrag. Anneli Hippinen Ahlgren berättar i boken *Fritidshemmet och skolan: det gemensamma uppdraget* (2015) om historien kring sammansättningen av skolan och fritidshemmets lokaler under 1990 talet. På grund av integrationen mellan skolan och fritidshemmet behövde lokalerna för skol- och fritidsverksamhet användas av båda verksamheterna och då var det inte möjligt längre för varken lärare eller fritidspedagoger att ha ett revirtänkande (Hippinen - Ahlgren 2015, s. 161). Enligt våra informanter har gemensamma lokaler påverkat fritidshemsverksamheten på ett negativt sätt och hindrar dem från att skapa en meningsfull fritid för barnen. Samtidigt har den nya lagen definierat ett nytt uppdrag vid sidan om deras gamla arbetsroll på fritidshemmet: att stödja barnets lärande i klassen. Detta har förvandlat fritidslärarens yrke till en roll med många bollar i luften eller snarare till ett nästan omöjligt uppdrag. Detta gör så att varje minut räknas och de hinner oftast inte ikapp med sina uppgifter.

Trots olika utmaningar och hinder som finns kring fritidslärares yrkesstatus har samtliga informanter ett positivt förhållningssätt till sitt yrke. De kan med hjälp av sina intellektuella redskap och de tillgängliga fysiska resurserna bidra till att prova och genomföra aktiviteter för att främja barnens sociala utveckling samt utveckla deras intresse och lärande. Resultaten visar också att det är viktigt för våra informanter att hitta en balans mellan arbete i skolan och fritidshemmet och försöka göra det bästa av det och finna nya sätt att organisera sitt arbete.

Slutdiskussion

Med detta arbete har vi studerat de utmaningar och hinder som fyra fritidslärare upplever i sitt dagliga arbete i tre olika skolor i Stockholm. Vi har även försökt att utreda om de olika svårigheterna har bildat ett eventuellt dilemma kring fritidslärarens riktiga uppdrag.

Studien har visat att den nya generationen av utbildade fritidslärare har en tydligare uppfattning om sitt uppdrag än de obehöriga fritidspedagogerna. Till skillnad från fritidspedagogiken under 90- talet där ett revirtänkande styrde skolverksamheten har både lärare och fritidslärare en bättre kunskap om vikten av olika delar av lärandet och en helhetssyn på barnens utveckling. Däremot finns det andra typer av svårigheter och utmaningar för fritidslärarna i dagens fritidshemsverksamhet: till exempel brist på särskilda lokaler för fritidsverksamheten, tidsbegränsningar för gemensam planering eller den nya skollagens krav på fritidsverksamhetens understödjande av skolarbetet. Fritidslärarna är eniga om att de behöver handlingsutrymme för att utföra sitt arbete samt har behov av att avgränsa deras arbetsuppgifter och inte anpassa sig utifrån skolans behov. Trots olika svårigheter har våra informanter ett ganska positivt förhållningssätt till sitt uppdrag i skolan. Fritidslärarna har med hjälp av sina teoretiska kunskaper lyckats skapa en god relation till lärare och skolledning samt lyckats uppfylla de krav som ställs på deras uppdrag i skolan med de resurser som finns tillgängliga för dem.

Resultatet av vårt examensarbete tyder på att samtliga deltagande informanter har en både teoretisk och praktisk uppfattning om sina uppdrag. Trots de nya förändringarna i skollagen som kräver en helhetssyn på arbetet i skolan identifieras fritidslärarens uppdrag i de tre skolorna som att stimulera barnens utveckling och erbjuda dem en meningsfull fritid och rekreation. Resultatet bekräftar tidigare studier av fritidslärarens uppdrag och arbetsvillkor men i vår studie har även framkommit att skollagen inte har definierats på ett praktiskt sätt när det gäller det integrerade arbetet mellan skolan och fritidsverksamheten. Denna brist på struktur har skapat ett dilemma kring samverkan mellan fritidslärare och övriga delar av skolan på så sätt att balansen i arbetet mellan fritidshem och skola är oklar för fritidslärarna.

I denna slutdiskussion vill vi framhäva att det fortfarande behövs nya förändringar inom skollagen för att synliggöra och förstärka fritidslärarens yrkesroll och den nya fritidspedagogiken. Skolpolitikerna borde omformulera och förtydliga styrdokumentet för att

ta bort de otydligheter som finns kring fritidslärares uppdrag och komma med ett nytt förslag för att skapa en gemensam arbetsmetod för fritidslärarna i alla skolor i Sverige. Vi ser även ett behov av fortsatta studier av fritidslärarnas arbetsmetod i flera skolor för att kunna komma fram till tydligare praktiska förslag för fritidshemsverksamheten.

Käll- och litteraturförteckning

Tryckta källor

Ackesjö, H. (2011). Medspelare och ordningsvakter - barns bilder av fritidspedagogens yrkesroll på fritidshemmet och i skolan. I: Klerfert A. & Haglund B. (red.) *Fritidspedagogik – fritidshemmets teorier och praktiker*. Författarna och Liber AB.

Ahrne, G. & Svensson, P. (2015). Kvalitativa metoder i samhällsvetenskapen. I: Ahrne, G. & Svensson, P. (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Författarna och Liber AB.

Andersson, B. (2013). *Nya fritidspedagoger - i spänningsfältet mellan tradition och nya styrformer*. Diss: Institutionen för tillämpad utbildningsvetenskap, Umeå universitet.(Elektronisk)Tillgänglig<:<http://umu.divaportal.org/smash/get/diva2:603114/FULLTEXT02>> 2016-04-02

Bergström, G & Borèus, K. (2012) Samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys. I: Bergström, G & Borèus, K. (red.) *Textens mening och makt*. Författarna och Studentlitteratur.

Calander, F. (2001). Forskning i Lärares Arbete Rapport nr 10 *Fritidspedagogen: lärare, barnvårdare eller fritidsledare?* Uppsala universitet.(Elektronisk) Tillgänglig<<https://www.divaportal.org/smash/get/diva2:109744/FULLTEXT01.pdf>> 2016-04-06

Eriksson- Zetterquist, U & Ahrne, G. (2015). Intervjuer. I: Ahrne, G. & Svensson, P. (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Författarna och Liber AB.

Grettve, A. (2015). Prolog. I: Pihlgren, Ann S (red.) *Fritidshemmet och skolan – det gemensamma uppdraget*. Författarna och Studentlitteratur.

Haglund, B. (2004). *Traditioner i möte: en kvalitativ studie av fritidspedagogers arbete med samlingar i skolan*. Diss. Göteborg.

Hansen, M. (1999). *Yrkeskulturer i möte: läraren, fritidspedagogen och samverkan*. Diss. Göteborg: Univ.

Hansen- Orwehag, M. (2015). Fritidshemspedagogiken i skolan. I: Pihlgren, A. S. (red.) *Fritidshemmet och skolan – det gemensamma uppdraget*. Författarna och Studentlitteratur.

Hippinen - Ahlgren, A. (2015). Miljön som redskap. I: Pihlgren, A. S. (red.) *Fritidshemmet och skolan – det gemensamma uppdraget*. Författarna och Studentlitteratur.

Johansson, I. (1984). *Fritidspedagog på fritidshem: en yrkesgrupps syn på sitt arbete*. Diss. Göteborg: Universitet.

Kullberg, B. (2014). *Etnografi i klassrummet*. 2 [rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Författarna och Studentlitteratur.

Pihlgren, A. S. (2015). *Fritidshemmet och skolan – det gemensamma uppdraget*. Författarna och Studentlitteratur.

Skollagen SFS 2010:800 (Elektronisk)Tillgänglig:

<<http://www.riksdagen.se/sv/Dokument>

[Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Skollag-2010800](#) > 2016- 04-07

Skolinspektionen (2010). *Kvalitet i fritidshem- rapport* (Elektronisk)Tillgänglig:<
<https://www.skolinspektionen.se/globalassets/publikationssok/granskningsrapporter/kvalitetsgranskningar/2010/fritidshem/rapport-kvalitet-fritidshem.pdf>> 2016-02-27

Skolverket (2014). *Allmänna råden med kommentarer: Fritidshem* (Elektronisk)Tillgänglig:< www.skolverket.se/publikationer?id=3301> 2016-04-06

Skolverket. 2000: *Finns fritids? En utvärdering av kvalitet i fritidshem*. (Skolverkets rapport Nr 186). (Elektronisk) Tillgänglig:< Skolverkets -rapport-nr-186-finns-

fritids-en-utvardering-av-kvalitet-i-fritidshem.html > 2016-04-06 Stockholm: Liber Distribution.

Stukat, S. (2011). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Studentlitteratur AB, Lund.

Säljö, R. (2000). *Lärande i praktiken: ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Prisma

Öberg, P. (2015). "Livshistorieintervjuer". I: Ahrne, G. & Svensson, P. (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber

Bilaga A

Intervjufrågor:

1. Hur länge har du arbetat som fritidslärare?
2. Berätta hur blev det att du har blivit intresserad av detta yrke?
3. Vilka förväntningar hade du på yrket innan du började arbeta? Tycker du att dina förväntningar har infriats?
4. Vad är fritidslärares viktigaste uppdrag i skolan enligt dig?
5. Är du involverad i skolverksamheten? På vilket sätt?
6. Vilken roll har du när du arbetar i klassrummet?
7. Vad är din största utmaning?
8. Upplever du att du kan få ta en roll som elevassistent?
9. Har du tillräcklig mycket tid att planera och genomföra sitt uppdrag i fritidsverksamheten?
10. Har du upplevt någon gång utmaningar som hindrar dig från att genomföra ditt uppdrag?
11. Hur skulle du vilja att arbetsfördelningen såg ut?

Samtliga intervjuer utförda av:

Beata Kudela & Kourosch Safinia

